

եալին մահուան պանծալի յիշա-
տակը և իրենց ներկայութեամբ
փառաւորել զայն :

Երբ մարմինը հողին յանձնը-
ւեցաւ, տակաւին ժողովուրդը չը
հեռացած՝ պ. Սագունու սիրե-
լի ընկերներէն ոմանք մէյմէկ
հակիրճ բանախօսութիւններ ը-
րին, քորքան որ իրենց խոցուած
ու այրած սրտերը թոյլ կուտա-
յին իրենց : Պ. Հրահատ, որուն
ձայնին և շեշտերուն տխուր ել-
ևէջները կարտայայտէին իր ըզ-
գացած անպատում ցաւը, հազիւ
քանի՜ մը բառեր կրցաւ թոթո-
վել, ու վերջացուց ըսելով՝ ոմն
ուս. Սագունին, և արդէն իր սառն
մարմինը ցուրտ հողին յանձնած
ենք, սակայն նա ապրեցաւ ու
մեռաւ գաղափարի՜ մը համար
միայն, քոր ժողովուրդին բարեւո-
ւութեան համար. և քանի մենք
ողջ ենք, քանի հայ ժողովուրդը
ստրկութեան ծանրակուռ շղթա-
ներուն ներքե կը հեծէ, Սագու-
նին անմահ պիտի մնայ միշտ մեր
ամենուն սրտին մէջ, հոգ չէ թէ
իրեն նման ուրիշ զոհեր ալ տանք,
և իր հետևորդները յառաջ պիտի
տանին իր ու իր նախորդներուն
գործը... Ուրեմն, հանգիստ ու
կերպող, ո՞վ պաշտելի ընկեր... ու
իւր խղճուկ ձայնը հազիւ կրցաւ
վերջին բառերը արտաբերել, և
այնուհետև, միևնոյն ազդեցու-
թեան ներքե խօսեցաւ պ. Վարդ
Աղասեան. ոչինչ հարիւր երկար
տարիներ, սկսաւ ան, արիւնա-
խղճ վամպիրը, — Կլատտունի
նշաւակած Մեծ Մարդասպան Սուլ-
թան Համիտը, — և իր նախնիք-
ները հայութիւնը իրենց բռնա-
կալ ճիրաններուն տակ առած՝
ճնշեցին ու հալածեցին զայն,
մինչև որ ան՝ իր ինքնագիտակ-
ցութեան շրջանին հասնելով, ու-
զեց թօթափել այդ լուծը և մարդ-
կային ազատ ու անկախ վիճակի
մը համար մաքառիլ : Ու այս

մեծ հասարակական կռուին հա-
մար ելան շատ մեծ քաջամար-
տիկ զինուորներ, առաքեալներ,
որոնցմէ մէկն էր և Սագունին :
Եւ ապա այնտեղ ցոյց տուաւ,
որքան որ ներելի էր, պ. Սա-
գունու սուկուն ու յարատե գոր-
ծունէութիւնը, անոր անխնայ ու
աննկարագրելի եռանդը հանդէպ
Կուսակցութեան օգտին, և փա-
կեց իր բանախօսութիւնը խորին
չնորհակալութիւն յայտնելով
Անդ. հասարակութեան Խօսեցան
և արտասանութիւններ ըրին ու-
րիշ մէկ քանիներ ալ, որոնց
վրայ առանց ծանրանալու, կը
փակեմ սոյն սգակիր թղթակցու-
թիւնը, որ անտարակոյս շատե-
րու աչքերէն արցունքի աղի կա-
թիւններ պիտի խլէ լսելով պ.
Սագունու նման անձնուէր ու կա-
մաւոր զինուորի մը կորուստը,
որ վերջին մէկ երկու տարիներ,
Հնչակեան Կուսակցութիւնը ամ-
բապինդ հիմերու վրայ կառու-
ցանով է՛ն անառիկ ու անընկ-
ճելի պատնէշը հանդիսացած էր
հակառակորդ կուսակցական դա-
ւադիրներու ոճրագործ խմբակին
բոլոր ինթրիկներուն և ազգա-
կործան ձեռնարկներուն հանդէպ :
Խաղաղ թո՞ղ հանդիս իր ըն-
կերասպան գեղակներով ծակոտ-
ւած մարմինը, — Հնչ. Կուս. այդ
սրբազան նշխարհը, — աւա՞ղ որ,
Մայրենի խախտահան հեռու, օտար
երկնքի նսեմ ամպերուն ներքե,
թէպէտե... միշտ հայ սրտերուն
մօտ ու անմոռաց... :

Մ. Հայկունի
Հոկտ. 19/1 Նոյ. 1908
Լոստոն

ՓՈՐՐ ԻՆՉ ՏԱԿՏԻԱ
— 0 —
Ինչ ևս եկեղեցապատկան կալ-
ւածները յափշտակելու առթիւ և

ոչ մի հայկական շարժում և ընդ-
գիմադրութիւն տեղի չէր ունե-
ցել Կովկասում, երբ մեր նա-
խորդ յօգւածները մէկուսում ասա-
յինք թէ՛ հեարէն տիրողը ցա-
կը տայա, թէ՛ Կովկասի հայերը,
որչափ էլ իրենց սրտին մօտիկ
զբան Տաճկաստանի ազատութեան
զորքը, այդ առումնայնիւ նրանք
երբէք այնպիսի սրտով ու ինք-
նազուհու թեմամբ չեն մասնակցի յե-
զափոխական գործին, ինչպէս որ
կը մասնակցեն երբ խնդիրը ի-
րենց սեպհական կաշին կը վե-
րաբերի : Եւ գեւ. նոր էր այդ
մեր յօգւածը խմբագրութեանդ
հասել, երբ յանկարծ, կարծէք
մի մագիքական փայտի զօրու-
թեամբ, ամբողջ Կովկասի հայու-
թիւնը ալեկոճեց ու յեղափոխա-
կան տրամադրութեան մէջ ընկաւ :
Երևան, Վաղարշապատ, Ալեք-
սանդրապոլ, Ղարս, Գանձակ,
Թիֆլիզ, Բաքու միմիայն յե-
տեկից գլուխ բարձրացրին և հա-
կակառավարական ամենափառա-
ւոր ցոյցեր արեցին : Եւ ամենից
բնորոշ ու մեր արած, ըստ տը-
գէտներէ, մաքագրէութիւնը հաս-
տատու կողմերը այդ շարժումնե-
րի մէջ այն էին, որ հակացա-
րական ցոյցերը սկսեցին հէնց
այն տեղերից, որտեղ ամենից
քիչ էր սպասուում յեղափոխական
տրամադրութիւն և այդ ցոյցերի
գլուխն էին անցել այնպիսի
անձնաւորութիւններ, որոնք ամ-
բողջ հայկական կոտորածներ ըր-
մանակ մի մի եզրպատկան սփինքս
էին ներկայացնում իրենցից :
Տաճկահայաստանի յեղափոխա-
կան շարժումների ամբողջ 10-15
տարւայ ընթացքում հայկզերից,
նամանուանդ Կովկասի կղերից,
քանի՞ հոգի յօժարակամ իրենց
կուրծքը դէմ դրեցին թշնամու
գեղակներին, քանի՞ սը բանտ մը-
տան կամ քարոք գնացին : Ի հար-
կէ, Կովկասից և ոչ մէկը, Իսկ հի-

մա՞յ... Հիմայ բուրձին ու-
րիշ բան է. սփինքսը շարժեց,
սփինքսը գնդակ էլ խփեց ու ստա-
ցաւ, բանա էլ մտաւ և արտա էլ
է գնում անտրտուն : Նոյնը կա-
րելի է տակ և ամեն պարագայում
կղերին պաշտպանող նոր-Վարա-
կանների մասին, որոնց կարծէք
թէ հարեմեքիս լինէր և մի մի ա-
ռիւծ կտրած ցուցաբաններին
առաջն էին ընկել «Մեր հայրե-
նիք» երգելով :
Ուրիշ կերպ էք, մեր կարծի-
քով, չէք կարող լինել, չէ՞ որ
հեարէն տիրողը ցաւ կը տայա,
Իսկ եկեղեցապատկան կարածնե-
րը յափշտակելուց աւելի ի՞նչ
վէ՛ք կարող էր ունենալ կղերը
ու նրան պաշտպանող կուսակցու-
թիւնը :
Կղերականներ ի ու նոր-Վա-
րականների վրայ շեշտելով, ի-
հարկէ, մենք չենք ուզում ասել
թէ հակացարական շարժումներին
միմիայն գրանք էին մասնակ-
ցում : Բոլորովին ոչ. ալեկոճեց
ու իրաբանցումի մէջ ընկաւ
Կովկասի ամբողջ հայութիւնը,
նոյնիսկ միմիայն բուրձին բող-
ջնող բուրձուան (գուցէ հէնց
նրա համար, որ խնդիրը փողի
մասին էր) :
Եկեղեցապատկան կալւածներ
յոփշտակութեան հարածը այն-
չափ մօտ էր Կովկասի հայերի
անձնական կաշին, որ նոյնիսկ
Դաշնակցականներն էլ չը դիմա-
ցան... Այն Դաշնակցականները,
որ ընդամենը մի-երկու ամիս ա-
ռաջ բանտ օրական ընդհանուր
գործադուլի ժամանակ իրենց կաշ-
ւեղդուրս էին գալիս, որպէսզի հայ
բանտներին յետ կանգնեցնեն
ա. դ. ընդհանուր հակակառավար-
չական շարժումից, տակով թէ՛
մենք չը պիտի ջլատենք մեր յե-
զափոխական ոյժերը և այլն և այլն
շատ ցանցառաքանութիւններ,
այսօր բարբոթին մոռանալով ի-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն 19

ԱՆԻՇՆԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ՊՓԵՆՑՑՓ-ի
քարգլանեց Շրանստեկէ
Ա. Տ-եան

ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Communisme)

Միայն անհատական ետաքրու-
թիւնը չէ որ նախ և առաջ պէտք է
լինի, այլ նաեւ ընտանեկան ետա-
քրութիւնը և միևնոյն երկրի
բնակիչներուն մէջ սարսուռած ետա-
քրութիւնը, այն է՝ հայրենասիրու-
թիւնը : Մարդկային այն բարոյակա-
նը, որ առանց բացառութեան, բոլոր
մարդիկը կը նշանէ իրբեւ եղբայրներ
և բարեկամներ, պէտք է աւելի զօ-
րաւոր ըլլայ, քան թէ արեւմտեցա-
կան, բարեկամական, բնակութեան,
ցեղային և սեռային կրպակը : Հա-
մայնակալութիւնը յաղթող հանդի-
սանալու հաւանականութիւնը ներկա-
յացանել առաջ, պէտք է որ անհատա-
կան շահէն աւելի զօրեղ զգացում մը
ոգեկորէ մեզ :

Համայնականութիւնը առ այժմ
հաւանական կը նկատուի միայն վան-
քերու մէջ, ուր մեկուսացման զօրա-
ւոր հակում մը և երկրային վա-
յելքերէ զլուսանք մը կը հաւաքեն շատ
կենդանի մեռածներ, — ինչպէս նաեւ
կարգ մը խտրակեաց կրօնական տղան-
գաւորներու քով : Քայց նոյն իսկ հոգ
իշխանութիւնը հարկաւոր է :
Ոչ կրօնական համայնականութեան
փորձերը, որ կատարուեցան Հիւսիս-
սային Ամերիկայի մէջ Ռ. Օվէնի տը-
նօրէնութեան տակ, անյաջող անցան,
ինչպէս նաեւ Ֆուրիէի սիստէմին վը-
րայեղած կէս կրօնական փորձերը : Կրօ-
նական ընկերակցութիւնները միայն
գիմարտ շնորհիւ երկաթեայ կարգա-
պահութեան, իրենց անդամներու խիստ
ընտրութեան և լաւ ղեկավարու-
թեան : Բայց այս յաջողութիւնը միզ
կը թուի շատ սուղ վճարուած ըլլալ
կրօնական մոլեռանդութեամբ և ան-
հատական ազատութեան կատարեալ
զոհողութեամբ : Թէ և այս օրինակնե-
րը, փոքրիկ աստիճանի մը վրայ առ-
նուած, երբէք զօրաւոր փաստ մը չեն
ընկերական համայնականութեան կա-
րելիութիւնը ազատացանելու, բայց
ստուրք կուզացուցանեն այն որ նոյն

իսկ մեր մէջէն լաւագոյնները չունին
բաւականաչափ անձնորոշութեան ոգի
համայնականութիւնը կարելի ընկաւ
համար :
Միւս կողմէ, այն որ ուրիշ տեղ
յաջողեցաւ շնորհիւ մոլեռանդու-
թեան և անհատական ազատութեան
զոհողութեան, մեզի ընդունել պի-
տի տրուի Պետութեան բռնակալու-
թեամբ, որ աչ միայն միակ սեփական-
նաւէրը, իշխողը և տէրը պիտի ըլ-
լայ արդիւնաբերութեան բոլոր մի-
ջոցներուն, այլ նաեւ մեզ պիտի հը-
պատակեցնէ իրեն տրամաբաշխական
արգարութեան, սխալներու ենթակայ
կանոնադրութեան մը, որ լայնօրէն
պիտի բաղադր կամայականութեան գա-
նելը : Ասոր համար մեր ազատութիւ-
նը մեզի շատ սիրելի է :
Աւելի լայն ստանդարտի մը վրայ
գործադրուած համայնականութիւնը
կարելի է զօրաւոր իշխանութեամբ մը,
որ մեզի պիտի ըսէ մեր ընկերք գործը,
մեր ունենալիք վայելչեցրէ և պիտի
որոշէ մեր սպասելիքը :
Յիշուի, կան շատ մարդիկ որ,
հետո ամէն անձնական շահէրէ, պի-
տի կատարեն իրենց պարտականու-
թիւնը առանց ունի արձատրութիւն

պատանջելու : Նոյն իսկ հիմայ գիտու-
նը կը մտառցանէ իր մտածումներն
ու երկերը, առաջնորդը իր հանդի-
սուն ու հաճոյքները. և յաճախ իր
հացը ուրիշներու փրկութեան համար
Հիւսիսայապահ իր կեանքի ամենալա-
տաբերները կանցունէ հիւսիսայան
մէջ վէրքեր կարտանելով և հիւսիս-
այնք խնամելով : Բայց անձնուր-
թեան և զոհողութեան այս զգացումը
հետո է ընդհանուր ըլլալէ : Երբ բոլորին
մէջ քանիները ոգեւորող սէքը պիտի
թագաւորէ ամէն տեղ, այն տեղն իսկ և
խղի իր պարտաւոր պիտի անհետանայ
և իւրաքանչիւրը պիտի կըրտայ ըստ
հաճոյ վայելել ինչ որ կը պատկանի
ամենուն : Այն որ կը տքրակուսի
համայնականութեան ներկային մէջ
անքոթածքեր ըլլալուն վրայ և կե-
րեւակից մարդիկը աւելի լաւ, քան
ինչ որ են, թող փորձ մը ընէ, և
մեր մէջէն ունենէն համակրելիները
և ազնիւները կարծես ընկերակցու-
թիւն մը՝ հիմնուած համայնականու-
թեան սկզբունքներու վրայ : Եթէ
յաջողին, փրկուէն օրինակ մը առած
պիտի ըլլան :

(Շարունակելի)

ընդ երեկոյ առաջը այլևս չեն
 գլանում այդ նոյն յիշ. սյուները
 շրտելու : Մի՞թէ միշտ էլ կը
 ցապատկան կարածները յափըշ-
 տակելու նման անոցը հարած-
 ներ պիտի լինեն . որ պէս պր.
 Գաշնակցականները խելքի պատու
 հասկանան իսկական յիշատիսա-
 կանի կոչումն ու պարտականու-
 թիւնը : Եթէ այդպէս լինի, հա-
 յութեան համար շատ թանգ կը
 նստի Գաշնակցականների խելքի
 գայը :

Ռուս միապետութեան ակն-
 յայտնի աւազակութեան միտմա-
 րական հետեանքը գտնէ այն ե-
 դաւ, որ կողմակի հայերի ակն-
 նախարար ու հաւատարիմ խա-
 ւերանգամ համոզելիքն, որ թաւս
 միապետութեան հոգանու տակ
 ապրելը նոյնչափ կարտաբեր է
 հայութեան համար, որչափ և
 թիւրքիւնացում ապրելը : Ծանօնակ
 սարկների պրոպագանդան գուցե
 չը կարողանար այսպիսի յեղա-
 փոխական տրամադրութիւնն ըս-
 տելով մեր կողմնի հայերի մէջ,
 ինչպիսին ստեղծեց մօն-Պելզէի
 անտակա ու անհետաւտեա քաղա-
 քականութիւնը : Այժմ հայ յե-
 ղափսականները տակափկայից է
 կախած արդիւնաւետ կերպով
 օգտուել այս ստեղծած տրամա-
 դրութիւնից : Ինչպէս նշանները
 ցոյց են տալիս, մեր նայիօհա-
 լիստ յեղափոխականները, ՅԾ-ա-
 կան թաւախանների շէնքերի օգի-
 նակին հետեւելով, սմեն կերպ
 աշխատում են այս հայկա՛յան
 շարժումներին ընդհանուր հակա-
 ուսական բնաստեղծութիւն պար-
 որը կարող է չափազանց կարր-
 ստարեր հետեւողները ունենալ մեղ
 համար : Պելզէ-Գալիցիանան կա-
 ուավորութիւնն էլ արդէն այն
 է ուղում, որ առիթ ունենայ,
 առանց կարմրելու, կողկատում

էլ հայկական կոտորածներ առաջ
 բերել : Եւ որպէսզի այդ առիթը
 նրանց չտրի, հակական շար-
 ժումները երբէք չը պէտք է լա-
 ժանել ամբողջ Ռուսաստանում
 տեղի անցող ընդհանուր հակա-
 կառավարչական շարժումներից ու
 չը պէտք է զուտ հոյակերան բը-
 նաւորութիւն տալ : Այլ խօսքե-
 լով ուս կառավարութեան գէ-
 պի հայերը լուծած վարչապ ըն-
 թացքը երբէք չպէտք է վերա-
 գրել ամբողջ ուսու մարմնի տու-
 առելութեամբ միտարարելով գէպի
 այդ ժողովուրդը, որը պակաս չէ
 տանջում ու հարստահար-
 ւում նոյն միապետական ընթի-
 մից և որը արդէն հազարա-
 կոր զոհերի գնով անընդհատ
 մաքաւում է նոյն բռնապետա-
 կան միապետութեան գէպ : Այլ
 հայ յեղափոխականները պիտի
 հայկական շարժումները ուղղեն
 միմիայն ու միմիայն ուսու միա-
 պետութեան գէպ և այն էլ ոչ թէ
 անշատ, զուտ հայկական կեղծի
 տակ, այլ միայնա՛մ Ռուսաստանում
 ապրող ուսու վրայի, լէ՛հ հայրն
 բոլոր ազգերի յեղափոխական
 տարրերի հետ :

Այդ ճանապարհով միայն հայ
 ժողովուրդը կարող է թէ իբրեւ
 քաղաքացի ազատեալ բանակ-
 տական կաշկանդումներից և թէ
 իր ազգայնական ինքնուրոյնու-
 թիւնը պաշտպանել :

Գալիցիայի հարցին, թէ ար-
 գեօք սահմանադրական Ռուսաս-
 տանը չը պիտի՞ շարունակի իր
 հայակերական քաղաքականու-
 թիւնը, ճիշտ այնպէս, ինչպէս
 որ սահմանադրական Գերմանիան
 անում է Լեհերի վերաբերմամբ
 — մենք գրան կը վերադառնանք
 միւս անգամ :

Թիֆլիս Թորոս

ՄԵՐ ՆՈՐ ԲՅՆԱԿԱԿԱՆՆԵՐ

Անցեալ թիւին վերջապա ընթեր-
 ցողներու կողմէ ախարժով ու հետաքը-
 քութեամբ կ'սրը պոռած «Ռուս — Ա-
 ւրոսթիսիան» արդարականութիւնը
 Պոլսոյ անտան թեր սկզբին մէջ՝ րանա-
 սիր սկանը :

Այս համարին ալ կըսելուինք իբր
 բնաւ իրական հրատարակել մեր սի-
 բեկի ընկերոջ Ա. Նազարեէի շատոնց
 ուղարկած պատասխանը : Առաջին
 անգին փոխադր. քարտի ղեմ. որ
 Վ. սոստի կեղծոտ փարսեր իր էջերուն
 մէջ՝ իբր ստեղծ էր :

Անա՛, այժմէն իսկ ուշագրաւ թի-
 կը կը հրա իրենք հասարակութեան
 այն միտման մասին, որ անգիր սկզբ-
 րէն թիւր ու սխալ կարծիքներով արա-
 մադրուած Յեղափոխական Գործին է՛ն
 նշանաւոր գէպերէն մէկուն «ի խոսչ
 հան գրա» կը պատւ.՝ կարգ մը հասա-
 րակական ցեղերէ ինքուրտեղով :

Սոյն բանասիրտիւնի ուշի ուշով
 ընթերցողը բաւական պիտի ըլլայ
 միանգամընդմիջա զբերու այն շինու-
 ու անոց զրպարտութիւնները, արնոք
 ոչ մէկ աստիւղ իման նազարեէի բար-
 ձըր ու գնահատելի արժանիքը նոյն
 իսկ փոքր չափով մը նսեմացնել :

ՏԻՎԱԿԱՆՆԵՐ ԲԱՆԱԿԱԿԱՆՆԵՐ

II
 (շարունակութիւն)

Բայց վարդօնի գլուխը հարուստ է
 յիմարութիւններ արտադրելու մէջ :
 Ան շարք մը յորւածներ զրեց. — Հրե-
 աները (?) և մերք (?) : Ահա և
 Ռուսները (?) : — որոնք կապացուցա-
 նեն իրենց հեղինակին մանրագու-
 ժուագական գլխիկ մը ըլլալը :

Տեսէք սաֆայն ի՛նչ յիմար ու
 մանրագուժուագական հարցատու-
 թիւն : Չենք զիտեր թէ հայ ժող-
 վուրդի ո՞ր դասակարգի կամ ո՞ր քա-
 թէկօրիկ «Ռուսներուն» ո՞ր խառն կամ
 անոնց ո՞ր իտեղօղիքակախ արտայայ-
 տութեան մասին է խօսքը : Արդեօք
 պէ՛տք ունի խօսի այն «Ռուսներու»
 մասին, որոնց բարբարոս կառավա-

*) «Շարժում» թիւ 542
 **) «Մարտում» թիւ 544—545 :

րութիւնը այսօր ստեղծ քաղաքա-
 կրթութեամբ աշխարհի աչքին առջև կը
 խեղդէ իբ. ճանկիբունե մէջ : Յիշուան
 տիայի աղատութեան վերջին անակոյ
 ճիւղացողները ևս կամ այն «Ռուսնե-
 րու» մասին, որոնք 1889 թին, Բե-
 թկապաւ լիքի մէջ հրատարակեցին
 Ա. Բեյրութաբա. Ժեյրապօֆի, Քիւրաշի
 թիւարթի և Միտայրօֆի ուսու յեղափո-
 խականները : Այդպիսի խօսքը այն
 «Ռուսներու» մասին է, որոնք արտո-
 ըն մէջ մեռնելու ստեղծելիքի մէջ էին :
 Օկարեէի, Հեթոցեցի, Պետր. Պողոտան
 բերելէ մէջ՝ բանասիրեցին Ձե՛րսիցէ-
 վաքին և խեղդածան ըրին ու դեռ կը
 նկն իրենց դաւակները, բան սրտերը
 և սաւանդները Սիպրիոյ և Եջիւէջ-
 պուրթի բանակներուն մէջ : Եւ կրտսե-
 նանց՝ որ հազարներով կը մեռնին
 Յարկովի գէպ մզուած պայտրին մէջ,
 կը մորթուին Մոսկովայի, Բէթկա-
 պուրթի, Թիֆլիսի, Քիւրաշի, Կարթլի
 և ուրիշ քաղաքներու մէջ՝ քաղա-
 քական ցոյցերու և զարծագոր լինելու
 մասնակցած ըլլալուն համար :

Ինչպէս կը տեսնուի «Ռուսներ»
 կը սարու նախնի թէ ուսու դասիներ,
 թէ ուս քաղաքայիններ, թէ ուս
 ստիկանութիւնը, թէ ուս բանուր-
 ները : Ուրեմն անոնց ո՞ր քաթէկօրիկ
 մասին է խօսքը :

Այնպէս ալ երբ հայերու մասին
 կը խօսիք, անոնց ո՞ր մասը աչքի ա-
 ռաջ ունիք : Հայ պուրժուագական թէ
 մանր պուրժուագին և կամ բանուր-
 ները, Հնչակեան հայերը թէ Իրօ-
 շակեան հայերը, սողալայիս հայերը
 թէ «սլ իսկական» սղալայիս հայերը,
 Ո՞ր հայերու և ո՞ր սոսնիքու մէջ
 բաղդատութիւն կընէք :

Ի դուր պիտի փնտռէք դուք այս-
 պիտի պիտական հարցատուութիւն վարդ
 զօի քրուածներուն մէջ և արդէ
 կրնաք հետեւ դնել որ այդ մարդը պիտ
 խալի խելքը ունի միայն :

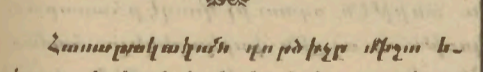
Նոյնպէս «Հրեաներու» մասին խօ-
 սած միջոցին չորոշեր թէ խօսքը արդ-
 եօք Ռոշիլաներու Հիբրեոու և ու-
 թիշ աշխատանքի մակարոյններու մա-
 սին է. թէ անոնց՝ որ կը տքնին
 այսօր ուսական պրոքարաններու և
 հանքերու մէջ :

Անկարելի է սեւէ լուծում երբ
 խնդիրը այսպիսի տգէտ կերպով զըր-

ԱԵՏՏՈ ՆԱԶԱՐԵԷ

ՉԱՐԱԽՈՍ ԹԶՈՒԿԸ

(Հ. ԱՌԻՔՍԻԱՆ ԵՒ ՇԷ ՀԱՍՏԷԻՆ)

Հասարակական գործիչը միշտ և
 ընտ առ երես է կոտորած հասարակու-
 թեան տուալ : Հասարական թշնամու
 դէմ կուրծք բաց՝ նա միշտ տուալ է
 մղում իր սկզբունքի և խղճի գործը
 դպի լայն հորիզոններ ի տես կոտոր-
 ւած հրապարակի վրայ՝ նա կնիտակայ
 է թշնամու հարւածներին, նա կնիտա-
 կայ է նաեւ ներքին հակասակորդների
 քարձակումներին : Աշխատասր. մտու-
 ծող, գործող ու մարտող՝ նա պէտք
 է պարտատ լինի իր դէմ լաւած
 դաւերի, հարձանքի, թշնամանքի,
 նախանձաւների, ծածկամիտների, ինտ-
 րիզաներ միշտ փնտտում են առիթ
 պապագողի կերպով հարւածելու նրան
 կանխից : Եւ գործունէութեան ըն-
 թացքում նա խղճի հանդիսուր և
 նրա սրտի պիտանքն է այն ծառու-
 յութիւնը, որ նա ձգտում է մատու-
 ցանել ընդհանուրին, ժողովրդին և
 նրա ճակատի միակ գարբն է՝ իր միտ-
 քը և փշէ պտակը :

Մեղանու. մինչեւ այսօր ո՛չ մի

ճշմարիտ հասարակական գործիչ չէ
 խուսափել այդ բախտից : Իրա պատ-
 ճաւենքն են՝ ապիտուութիւն, շարակը-
 տութիւն և ապերիտութիւն — նը-
 ւերաբերած նրան խառաքի վառակ-
 ների և Յուդայների կողմէ : Միշտ,
 առաջ, կան անձեր՝ հոգով ու մտքով
 ախտաւոր, որոնք իրանց տեսնելով
 անկարող հասնելու հասարակական
 գործիչի խաբձութեան, ճիգ են թա-
 փում այդ գործիչին զրոյել այն ցե-
 խի մէջ, ու իսրած են նայն իրանք :
 Այդպիսի ախտաւոր մէկ անձ է
 Հ. Արաքեւեան անուրով մի հայ, որ
 «Իր պարտականութիւնն է» համարել
 մեր դէմ հրատարակել մի պատիւիլ — բը-
 րօշիւր, որը նենպա հոտութեան մի
 վիժածք է ծայրէ ի ծայր : Չը գի-
 տենք, թէ սրբան ժամանակից իվեր
 է (թեքեա «ի սկզբանէ իվեր») :
 Ինչպէզ մարդը լաւագաբարութեան ար-
 հետով է զբաղւած : Ուրիշի ասն լա-
 թիւն ու փալանիքը նա անցնում է
 իր կատաղութեան փոքրած սապանի
 տակ : Այդպիսի լաւագաբարութիւնը
 գոյութեան միակ պայմանն է այն մի
 կարգի «Նրապարակագրիւնի» հա-
 մար, որոնց բնական ճանտարձն է
 արդէն իրանց մատար յատկութիւն-
 ների համաձայն նիւթեր փնտուել :
 Բացի այդ Առաքելեանի համար զա-

նաեւ շահաւտ արձեստ կարող է յայտ-
 նուել. փոքրիկ ծառայութիւն է մի-
 թէ հարուստ կապիտալիստ աչքին
 թող փչել և առաջն աղոթական պոչ
 թափ տալ : Այս փոքրիկն էլ մէկ ար-
 հետ է, որի համար պէտք է բախտ
 ունենալ ծնելու Առաքելեանների
 ատողի տակ : Եւ մենք մաղթում ենք,
 որ մեր կատաղած դատախազն իր այդ
 ճարպիկ հիւնեանների հետք արժանա-
 նայ աղայական սեղանից թափած փըշ-
 րանքներին : Ախր, ինչպէ՛ս չանել այդ
 մաղթանքը, քանի որ ողորմելի մար-
 դը կատարեալապէս անդող է բունում
 ու գլուխը կորցնում, երբ գաւանդանք-
 ների մէջ է ընկնում գրտի մասին :
 Նա իր սպարտականութիւնն է համա-
 րում իրան կանգնել պահպան գայլ
 այն կապիտալիստի և առհասարակ
 ուրիշների փոքրիկ ու կորիկ ոսկէ ոչ-
 խարների հօտի վրայ : Նրա ձեռքերը
 քերտում են այդպիսի ծառայական դե-
 րի հանգքից : Եւ նրա դեռստը ինն
 արդէն հասնում է գաղաթնակի տին,
 երբ նրա մտքով է անցնում իր սե-
 փական հիւանդ ու սոոր պատանցա-
 կան գիււար, թէ՛ մի՛ գուցէ մէկ ու-
 թիւնը, այսինքն մենք չար դիտաւո-
 րութիւն ունեցած լինէինք արիւնաւո-
 այն հարստի քաղիւն : Անմիջապէս
 յետոյ, սակայն, ի՛նչ հանցական ժը-

պիտ է փուում նրա այլապէս երեսի
 վրայ, երբ ուշքի գալով տեսնում է,
 որ այն հեռւստե կապիտալիստի գրպա-
 նը, շնորհով Առաքելեանի նման աչ-
 նիւ բարեկամներ խորհրդին, փակ է
 մնացել մի յայտնի ժամանակ իրա հա-
 րագուս դսեր համար : Եւ այդտեղ
 Առաքելեանի բորքած ուղղը վերջա-
 պէս խաղաղում է, ասեա այդ ուղե-
 դում թարախ էր կապում, ոչ ծակե-
 ցաւ և... թափեց իրա Առաքելեա-
 նի պատիւիլ — զբքվում... «Փա՛ռք
 Աստուծոյ, փա՛ռք Աստուծոյ», խաչ
 անկող մրթմրթում է նա իր քթի
 սակ՝ հպարտ գիտալցութեամբ, որ իր
 զայլային պահպանութեամբ մեծ ճա-
 տայութիւն է մատուցանում... ազգի՛ն :
 Եւ ի՛նչ սարսիւղա՛յան զնով է նա քա-
 ջալերում հօր այդ Առաքելեանների
 նմաններով, թեղաբաւ, խեղաչել ըն-
 թացքը : «Փա՛ռք Աստուծոյ, փա՛ռք
 Աստուծոյ»... Բայց մի՛կն էլ հարցնէ
 թէ՛ «Առաքելեան, ի՛նչ ևս կոտրած զը-
 դալի (զրպոյ) նման անկող կերպով մէջ
 ընկել եօր ևս դսեր ընճակեկան գոր-
 ձերում...» :

(Շարունակելի)

